

HÜRRİYETİ KISITLANMIŞ KİŞİLERİN İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN UYULMASI GEREKLİ EN AZ KURALLARIN BÜTÜNÜ

Çeviren: Prof. Dr. Öztekin TOSUN

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi için uyulması gerekli en az kuralların bütünü Birleşmiş Milletlerin Suçu Önleme ve Suçluları İyileştirme Kongresinin 30 ağustos 1955 tarihli Kararında kabul olunmuştur.

1968'de, Avrupa Konseyinin Suçluluk Sorunları için Avrupa Komitesi Birleşmiş Milletler metnini şimdiki ceza politikasına uydurmakla ve onun fiili uygulamasını Avrupa çapında teşvik etmekle görevlendirildi.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi delegeler düzeyinde toplanarak 9-19 ocak 1973 tarihleri arasında yaptığı 217. delegeler oturumunda (73) 5 sayılı kararı ve hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi için uyulması gerekli en az kuralların bütünü'nün yeniden gözden geçirilmiş metnini kabul etti.

(73) 5 sayılı karar

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi için uyulması gerekli en az kurallar bütünü

(Bakanların delegelerinin 217. oturumunda Bakanlar Komitesi tarafından 19 ocak 1973 tarihinde kabul olunmuştur)

Bakanlar Komitesi,

Ceza politikası konusunda ortak ilkeler saptamanın Avrupa Konseyinin menfaatine olduğunu kabul ederek;

Suçluların iyileştirilmesinin genel çerçevesinde kapalı yerde iyileştirmeden açık yerde iyileştirmeye bir kayış olduğunu, hürriyeti bağlayıcı cezaların yerini aynı derecede etkili ve hapis cezasının sakıncalarından yoksun öteki ceza tedbirlerinin mümkün olduğu kadar alacağını gözönünde bulundurarak;

Buna rağmen, bir cezaevi kurumunda hürriyeti sınırlamanın, bazı durumlarda kaçınılmaz bir ceza yaptırımı olarak kaldığını, bunun sık sık kullanılmakta olduğunu, sonuç olarak da bunun yerine getirilmesinde ortak kurallar öngörmenin yerinde olduğunu kabul ederek;

Suçun önlenmesi ve suçluların iyileştirilmesi için Birleşmiş Milletler Birinci Kongresi tarafından 30 ağustos 1955 Kararı ile kabul edilmiş hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi için uyulması gerekli en az kuralların cezaevinde cezanın çektirilmesi alanındaki önemini kabul ederek;

Bu metnin kabûlündenberi ortaya çıkan değişikliklerin şimdiki ceza politikasının gereklerine uymayı zorunlu kıldığını anlayarak;

Bu kuralların, bütünü bakımından, uyulması gerekli en az koşullar teşkil ettiği fikrini daima gözönünde bulundurmakla beraber, bunların Avrupa çapında fiili uygulamasını teşvik etmenin yerinde olduğunu kabul ederek;

Sonuç olarak saptanmış kuralları hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi konusundaki fikirlerin gelişmesi ile ve bazı üye Devletlerin kanunlarında zaten kabul görmüş daha ileri kavramlar ile karşılaştırmanın ve bu amaçla Avrupa açısından bu kuralların yeniden bir incelenmesine girişmenin yerinde olduğunu takdir ederek,

I. Uye Devletlerin hükûmetlerine, kendi kanunlarında ve uygulamalarında, bu karara ek olarak konulmuş hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesinde uyulması gerekli en az kuralların bütünü metninde toplanmış ilkelere, bunları yavaş yavaş gerçekleştirmek bakımından, esinlenmelerini tavsiye eder;

II. Uye Devletlerin hükûmetlerini, her beş yılda bir Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine, bu kararın gerçekleştirilmesi bakımından yapılanlardan onu haberdar etmek için, raporlar göndermeye davet eder.

E K

**Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirilmesi için uyulması
gerekli en az kuralların bütünü**

Başlangıç gözlemleri

1. Bu kuralların amacı örnek bir hürriyeti bağlayıcı ceza sistemini ayrıntıları ile betimlemek değildir. Bunlar, günümüzde genellikle kabul olunmuş kavramlardan ve en uygun çağdaş sistemlerin ana unsurlarından esinlenerek iyi bir hürriyeti bağlayıcı cezalandırma örgütünün ve hürriyeti bağlayıcı ceza almış hükümlülerin iyileştirilmesi pratiğinin ilkelerini ve kurallarını saptamaktan ileri gitmemektedir.

2. En az kurallar onların uygulanmasını engelleyen pratik zorlukları aşmayı amaç edinmiş devamlı çabayı uyarmaya yarmalıdır.

3. Bu kurallar düşüncenin devamlı gelişmede olduğu alanlara ilişkindir. Bunlar yeni yöntemlere ve uygulamalara başvurmayı yasaklamaya yönelik değildir; yeter ki bu yöntemler ve uygulamalar insan saygılığının korunması ilkelerine ve kuralların bütününden metninden çıkan amaçlara uygun olsunlar. Bu anlamda, cezaevi merkez idaresi kurallara her zaman istisnalar koymaya yetkilidir.

4. 1. Kurallar bütünüünün ilk kısmı, cezaevleri genel idaresini ilgilendiren kurallara yer vermektedir; bunlar suç işlemiş veya haksız fiilde bulunmuş tutuklulara veya hükümlülere, bir emniyet tedbiri veya yeniden terbiye edici bir tedbire konu olan bütün hürriyeti kısıtlanmış kişilere uygulanabilmektedir.

2. İkinci Kısım ise ancak her bölümde gösterilmiş hürriyeti kısıtlanmış hükümlü kategorilerine uygulanabilecek kuralları kapsar. Buna rağmen, mahkûm olmuş hürriyeti kısıtlanmış kişilere uygulanabilir A bölümünün kuralları, B, C ve D bölümlerinde gösterilmiş kişilerin kategorilerine de eşit olarak uygulanabilecekler; ancak bunların bu kişiler hakkındaki kurallarla çelişkili olmaması ve bunlara faydalı olması şarttır.

BİRİNCİ KISIM

Genel uygulama kuralları

Temel ilke

5. 1. Bundan sonraki kurallar tarafsız olarak uygulanmalıdır. Özellikle ırka, renge, cinsiyete, dile, dine, siyasal görüşe veya her türlü görüşe, millî veya sosyal kaynağa, servete, doğuşa, veya her türlü başka duruma dayanan davranış farkları yapılmamalıdır.

2. Buna karşılık, hürriyeti kısıtlanmış kişinin mensup olduğu grubun dinsel inanışlarına ve ahlak kurallarına saygı göstermek gereklidir.

3. Hürriyetten yoksun kılma insan saygınlığına saygıyı sağlayan maddî ve manevî koşullar içinde gerçekleşmelidir.

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin kapalı yerde bulundurulmasında bu ilkeye uygun olarak hareket edilmeli ve acele kişisel sorunlarını çözmekte onlara yardımcı olabilmelidir.

Kayda geçirme

6. 1. Geçerli bir hürriyeti bağlayıcı karar olmadıkça bir kuruma hiç bir kişi kabul edilemez. Bu kararın içeriği hemen buna özgü bir belgeye kaydedilir.

2. Kişilerin hürriyetinin kısıtlandığı her yerde her kişi için aşağıdaki kayıtların günü gününe not edildiği bir belge tutulmalıdır :

(a) Kimliği;

(b) Hürriyetinin kısıtlanma nedenleri ve buna karar veren yetkili makam;

(c) Giriş ve çıkış gün ve saati.

Hürriyeti kısıtlanmışların kısımlara dağıtılması.

7. Hürriyeti kısıtlanmışların kurumlar arasında dağıtılmasında özellikle adli ve kanunî durumları (sanık veya hükümlü, ilk hükümlü veya mükerrir, kısa cezalı veya uzun cezalı), cinsiyetleri,

yaşları ve hükümlüler söz konusu ise iyileştirilmeleri bakımından aranan özellikleri göz önünde tutulur.

(a) Erkekler ve kadınlar ilke olarak ayrı ayrı yerlerde bulundurulur; ancak belirli bir iyileştirme programının uygulanması için bu ilkeye aykırı hareket edilecektir;

(b) Tutuklular isteklerine aykırı olarak hükümlülerle bir arada bulundurulmamalıdır;

(c) Hürriyeti kısıtlanmış gençler kendilerini her türlü kötü etkilerden koruyan koşullarda hapsedilmeli ve yaşlarının özel ihtiyaçlarını gözönünde tutan bir rejimden faydalanmalıdırlar.

Tutulma yerleri

8. 1. Tersî tavsiye edilmedikçe, hürriyeti kısıtlanmış kişiler ilke olarak geceleyin bireysel odalarda bulundurulmalıdır.

2. Yatakhaneler söz konusu olduğunda, bunlara bu koşullara uygunluğu bilinen kişiler konulmalıdır. Geceleyin bunlar söz konusu kurumun tipine uygun bir gözetime tâbi tutulmalıdırlar.

9. Tutulma yerleri ve özellikle geceleyin kişilerin bulundurulmasına yönelik olanları, sağlık gereklerine, bu arada özellikle metre küpü hava miktarı, asgarî yer miktarı, aydınlatma, ısıtma ve havalandırma bakımından, iklim gözönünde tutularak, cevap vermeli-dir.

10. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin yaşamaları ve çalışmaları gerekli her yerde :

(a) Pencereler kişilerin özellikle doğal ışıktaki okuyabilmeleri ve çalışabilmeleri için yeterli büyüklükte olmalıdır; yapay bir havalandırma olsun veya olmasın bu pencerelerin yapılışı taze havanın girişine izin vermelidir; ayrıca, güvenlik gerekleri gözönünde tutulmasına rağmen, pencereler büyüklükleri, konuldukları yerler ve yapıları bakımından mümkün olduğu kadar normal bir görünüşte olmalıdır.

(b) Yapay ışık konusunda kabul edilegelen teknik ölçülere uygun olmalıdır.

11. Sağlık kuruluşları, istenen anda kişinin tabîî hacetlerini tatmin edecek adap ve temizlik koşullarına sahip olmalıdır.

12. Hamam ve duş kuruluşları hürriyeti kısıtlanmış her kişinin, iklime uydurulmuş bir sıcaklıkta ve mevsime ve coğrafi bölgeye göre genel sağlığın gerektirdiği kadar sık, fakat ılıman bir iklimde hiç olmazsa haftada bir kere faydalanabilmesine yeterli olmalıdır.

13. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin bulunduğu her yer en mükemmel bir şekilde kullanışlı ve temiz tutulmalıdır.

Kişisel sağlık

14. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin kişisel temizliği aranmalıdır; bu amaçla onların sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet gereçleri olmalıdır.

15. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin uygun bir görünüşleri olması ve kendilerine saygılı olmaları için saçlarının ve sakallarının düzgün olması bakımından kolaylıklar sağlanmalıdır; erkekler düzenli olarak traş olabilmelidir.

Giysiler ve yatak takımları

16. 1. Kişisel giysilerini giyme yetkisi olmayan her hürriyeti kısıtlanmış kişiye iklime uygun ve onu sağlıklı tutacak giysiler ve çamaşırlar verilmelidir. Bu giysiler hiç bir şekilde aşağılayıcı ve küçültücü olmamalıdır.

2. Bütün giysiler temiz ve iyi durumda olmalıdır. Çamaşırlar sağlığın korunması için gerekli olduğu sıklıkta değiştirilmeli ve yıkanmalıdır.

3. Hürriyeti kısıtlanmış kişi kurumdan dışarıya çıkma izni aldığı anda, kendi kişisel giysilerini veya dikkati çekmeyen giysileri giymeye yetkili olmalıdır.

17. Giysilerin iyi durumda bulundurulmasını sağlamak için kuruma giriş anında gerekli tedbirler alınmalıdır.

18. Hürriyeti kısıtlanmış her kişinin yersel veya milli adetlere uygun bir bireysel yatağı veya yatak yorgan ve çarşafı olmalıdır. Bunlar iyi tutulmalı ve temiz kalacak biçimde yenilenmelidir.

Beslenme

19. 1. İdare sağlık makamlarının bu konuda saptadığı kurallar gereğince, hürriyeti kısıtlanmış kişilere belli saatlerde uygun

bir şekilde hazırlanmış ve sunulmuş yemek vermelidir; bu yemekler nitelik ve nicelik bakımından modern perhiz ve sağlık kurallarına cevap vermeli, yaşlarını, sağlık durumlarını, çalışma koşullarını ve, mümkün olduğu kadar, bazı felsefi ve dinsel inançların gereklerini göz önünde bulundurmalıdır.

2. Her hürriyeti kısıtlanmış kişinin içecek suyu bulunmalıdır.

Beden eğitimi

20. 1. Açık havada bir çalışma yapmayan her hürriyeti kısıtlanmış kişinin, hava müsaade ettiğinde, hava değişikliklerinden korunarak açık havada günde en az bir saat gezinti veya uygun bir beden eğitimi yapmak hakkı vardır.

2. Beden eğitimine ayrılmış devre sırasında gençler ve yaşları ile fizik koşulları elverenler için, eğitici ve iyi vakit geçirici bir jimnastik durumu düzenlenmelidir.

Tıbbî servisler

21. 1. Her cezaevi kurumunda en az bir genel tıp servisi bulunmalıdır. Tıp servisleri belediye veya devlet sağlık hizmeti genel idaresi ile sıkı ilişki durumunda örgütlenmiş olmalıdır. Bunlarda akıl hastalıklarını teşhis ve gerektiğinde, tedavi için bir psikiatrik servis bulunmalıdır.

2. Tıbbî yardıma muhtaç hastalar için uzmanlaşmış cezaevi kurumlarına veya genel hastanelere nakil öngörülmalıdır. Hastane tedavisi kurumun içinde örgütlendiğinde, bu kurum hürriyeti kısıtlanmış hastalara gerekli yardımı ve tedaviyi sağlamaya yarayan araçlar, gereçler ve ilâçlarla donatılmış, personel de meslek bakımından yetişmiş olmalıdır.

3. Bütün hürriyeti kısıtlanmış kişiler diplomalı bir disçinin yardımından faydalanmalıdır.

22. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler maddî veya manevî bakımdan vücut tamlığına zarar verebilecek tıbbî veya bilimsel deneylere konu edilemezler.

23. 1. Kurumların gebe kadınların tedavisi, doğurmaları ve loğusalığı için özel kuruluşları ve gerekli personeli bulunmalıdır. Herhalde, mümkün oldukça, doğumun sivil bir hastanede yapılması

için tedbirler alınmalıdır. Eğer çocuk cezaevinde doğarsa, doğum kâğıdında bundan söz edilmemelidir.

2. Hürriyeti kısıtlanmış annelere bebeklerini yanlarında tutma izni verildiğinde, bu alanda yetişmiş bir personelin yer aldığı bir kreş örgütlemek için tedbirler alınmalı, bu kreşe annelerine bırakılmadığı zaman bebeklere bakmak için süt nineler bulundurulmalıdır.

24. Doktor, hürriyeti sınırlanmış her kişiyi girişinden sonra en kısa süre içinde, daha sonra da mümkün olduğu kadar sık muayene etmeli, özellikle bir beyan veya akıl hastalığı varsa onu ortaya çıkarmalı, ve her türlü gerekli tedbiri almalı; mikrobik veya geçici hastalığa yakalanmış olmak şüphesini gösterenleri ötekilerden ayırmalı; iyileşmesine engel olabilecek beden ve akıl yetersizliklerini ortaya çıkarmalı ve her hürriyeti kısıtlanmış kişinin beden gücünü saptamalıdır.

25. 1. Doktor, hürriyeti kısıtlanmış her kişinin beden ve akıl sağlığını gözden geçirmekle yükümlüdür. Hastane kurallarının emrettiği koşullar ve aralıklarla her hasta kişiyi, hasta olduğundan şikâyet eden herkesi ve özel olarak dikkatini çeken herkesi görmek zorundadır.

2. Hürriyet kısıtlamasının uzaması veya herhangi bir şekli nedeni ile beden veya akıl sağlığının etkilendiği düşüncesinde olduğunda doktor durumu bir raporla müdüre bildirmelidir.

26. 1. Doktor aşağıdaki hususlarda düzenli aralıklarla yoklamalarını yapmalı ve müdüre tavsiyelerde bulunmalıdır:

(a) Yemeklerin miktarı, niteliği, hazırlanması ve dağıtılmasında;

(b) Kurumun ve hürriyeti kısıtlanmış kişilerin sağlığı ve temizliğinde;

(c) Kurumun sağlıkla ilgili kuruluşlarında, ısıtma, aydınlatma ve havalandırmada;

(d) Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin giysi ve yatak takımlarının niteliğinde ve temizlenmesinde;

(e) Uzman olmayan personel tarafından örgütlendiğinde, be-

den terbiyesini ve sporu ilgilendiren kurallara uyulup uyulmadığında.

2. Müdür doktorun 25. maddenin 2. fıkrasında ve 26. maddede gösterilmiş raporlarını ve tavsiyelerini gözönünde tutmalı ve, bunlara katıldığında, bu tavsiyelerin izlenmesi için istenen tedbirleri hemen almalıdır; bunlara katılmadığında yahut eğer konu yetkisi dışında kalıyorsa, doktor raporunu ve kendi yorumlarını hemen yukarı makama iletmelidir.

Disiplin ve cezalar

27. 1. Güvenlik, iyi örgütlenmiş bir birlikte yaşam faydasına olarak düzen ve disiplin sağlanmış olmalıdır.

2. Birlikte cezalandırma yasaklanmalıdır.

28. 1. Hürriyeti kısıtlanmış herhangi bir kişi kurumun hizmetlerinde disiplin yetkisini gerektiren bir iş yapamayacaktır.

2. Maamafih, bu kural *self-government* (=kendi kendilerini idare) sistemlerinin iyi işlemesine engel olmayacaktır. Gerçekten bu sistemler, toplumsal, terbiyevi veya sportif bazı çalışmaların veya sorumlulukların, iyileşmeleri bakımından gruplandırılmış hürriyeti kısıtlanmış kişilere denetim altında, bırakılmasını gerektirmektedir.

29. Aşağıdaki noktalar her zaman gerek kanunla, gerekse yetkili idare makamının düzenleyici bir işlemi ile saptanabilir:

(a) Disiplin suçu teşkil eden davranış;

(b) Verilebilecek disiplin cezasının çeşidi ve süresi;

(c) Bu cezaları verecek yetkili makam.

30. 1. Hürriyeti kısıtlanmış bir kişi ancak böyle bir kanun veya böyle bir düzenleyici işlem hükümlerine uygun olarak cezalandırılabilir ve hiç bir zaman aynı fiil için iki defa ceza verilemez.

2. Disiplin raporu hemen yetkili makamlara iletilir ve onlar da bekletmeden karar verir.

3. Hiç bir hürriyeti kısıtlanmış kişi kendisine isnat edilen suç

bildirilmeden ve savunmasını vermek olanağı olmadan cezalandırılmaz.

4. Bu zarurî ve gerçekleşebilir oldukça, hürriyeti kısıtlanmış kişinin savunmasını bir tercüman aracılığı ile yapmasına izin verilmelidir.

31. Bedenî cezalar, karanlık hücreye koyma ve zalim, insanlığa aykırı veya aşağılatıcı her yaptırım disiplin yaptırımı olarak tam bir şekilde yasaklanmalıdır.

32. 1. Disiplin cezası olarak yalnız bırakmak, ve hürriyeti kısıtlanmış kişinin beden veya akıl sağlığını zarara uğratabilecek her türlü ceza tedbiri doktor o kişiyi muayene etmedikçe ve onun buna tahammül edeceğini yazılı olarak bildirmediği, uygulanamaz.

Her halde, bu tedbirler 31. maddede konmuş ilkeye aykırı olmaz ve ondan ayrı düşemez.

2. Doktor bu disiplin yaptırımlarını çeken kişileri hergün ziyaret etmeli ve beden veya akıl sağlığı nedenleriyle yaptırıma son vermeyi veya değiştirmeyi zarurî gördüğünde bu hususu müdüre rapor etmelidir.

Zorlama tedbirleri

33. Zincire bağlama ve demire vurma yasak edilmelidir. Yaptırım olarak hiç bir zaman kelepçe, deli gömleği ve öteki bağlar kullanılmayacaktır. Bunlara ancak aşağıdaki durumlarda başvurulabilecektir :

(a) Hürriyeti kısıtlanmış kişi adli veya idarî bir makam karşısına çıkarıldığında bunlara son verilmek şartıyla, bir yerden öbürüne nakil sırasında kaçmaya karşı ihtiyat tedbiri olarak;

(b) Doktor tavsiyesi üzerine tıbbî nedenlerle;

(c) Hürriyeti kısıtlanmış kişiyi zaptetmek bakımından öteki çareler etkisiz kaldığında, kendisine veya başkasına zarar vermesini önlemek için müdürün emri üzerine; bu durumda müdür derhal doktora danışmalı ve durumu daha üst idare makamına rapor etmelidir.

34. Bundan önceki maddede izin verilmiş zorlama tedbirlerinin neler olacağı ve bunların nasıl kullanılacağı cezaevleri merkez idare

resi tarafından saptanmalıdır. Bunların uygulanma süresi en dar anlamda zorunlu olan zamanı aşmamalıdır.

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin haber alma ve şikâyet hakkı

35. 1. Kuruma girişinde her hürriyeti kısıtlanmış kişi kendi kategorisindeki kişilerin rejimi, kurumun disiplin kuralları, bilgi edinmek ve şikâyette bulunmak için izin verilmiş araçları ve haklarını ve yükümlülüklerini öğrenebilmek ve kurumun yaşamına uymak için kendisine zarurî olabilecek bütün öteki noktalar konusunda yazılı bilgiler edinmelidir.

2. Eğer hürriyeti kısıtlanmış kişi okuma yazma bilmiyorsa veya başka nedenlerle bu bilgileri öğrenebilecek durumda değilse, bütün açıklamalar ona sözlü olarak yapılmalıdır.

36. 1. Hürriyeti kısıtlanmış her kişi cezaevi müdürüne veya onu temsile yetkili memura her çalışma günü istekte ve şikâyette bulunabilir.

2. Bir teftiş sırasında cezaevleri müfettişine istekte veya şikâyette bulunulabilir. Hürriyeti kısıtlanmış kişi, müdür veya kurum personelinden başka üyeler hazır olmaksızın müfettişle veya kurumu kanunen ziyarete yetkili herhangi bir makam sahibi ile görüşebilir.

3. Hürriyeti kısıtlanmış her kişi, cezaevleri merkez idaresine, adli makama veya öteki idare makamlarına, kapalı zarfla, bir istek veya şikâyette bulunmaya yetkili olmalıdır.

4. Küstahlığı ve temelden yoksunluğu açık olarak belli olmadıkça cezaevi idaresine gönderilmiş veya havale edilmiş bir istek veya şikâyet bu makamca gecikmeden incelenmeli ve kişiye zamanında cevap verilmelidir.

Dış dünya ile ilişki

37. Hürriyeti kısıtlanmış kişilere aileleri ile ve kuruluşlardaki herkes ile veya bunların temsilcileri ile görüşmek ve düzenli aralıklarla bu kişilerin ziyaretlerini kabul etmek yetkisi verilmelidir; bunun aksi sadece onların kendi iyileşmeleri, kurumun güvenliği ve düzeni faydasına olan sınırlamalar ve gerekli gözetim durumundadır.

38. 1. Yabancı bir ülkeye mensup hürriyeti kısıtlanmış kişilere kendi diplomatik temsilcileri ve konsolosları ile görüşmek bakımından makûl kolaylıklar sağlanmalıdır.

2. O ülkede diplomatik temsilcileri veya konsolosları olmayan Devletlerin mensubu olan hürriyeti kısıtlanmış kişiler ve mülteciler ile ülkesizler bakımından onların menfaatlerini yüklenmiş Devletin diplomatik temsilcisine veya onları korumak ödevi olan millî veya milletlerarası her makama başvurma hakkı ile aynı kolaylıklar sağlanmalıdır.

39. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin olayları düzenli olarak izlemelerine gerek günlük gazeteleri, dergileri veya cezaevi özel yayınlarını okumaları, gerekse idarenin izin verdiği veya denetlediği radyo ve televizyon yayınları, konferanslar veya bütün öteki benzer araçlar vasıtası ile izin verilmelidir.

Kitaplık

40. Bütün hürriyeti kısıtlanmış kişiler öğretici ve dinlendirici kitaplarla yeteri kadar donatılmış bir kitaplığın sağladığı kolaylıklardan faydalanmalıdır. Bu kolaylıklardan mümkün olduğu kadar fazla faydalanmaları için hürriyeti kısıtlanmış kişilere cesaret verilmelidir.

Dinsel ve ahlaki yardım

41. Hürriyeti kısıtlanmış her kişi, mümkün olduğu ölçüde, kurumda örgütlenmiş hizmetlere ve toplantılara katılarak ve gerekli kitaplara sahip olarak dinsel, ruhsal ve ahlaki yaşamının gereklerini tatmin etmeye yetkili olmalıdır.

42. 1. Kurumda aynı dinden yeterli sayıda kişi olduğunda, bu dinden vasıflı bir temsilci tayin edilir veya varsa kabul olunur. Kişilerin sayısı mazur gösterdiğinde ve koşullar da izin verdiğinde, bu temsilci bütün zamanını bu işe vermelidir.

2. Birinci fıkra gereğince tayin edilmiş veya kabul olunmuş vasıflı temsilci düzenli aralıklarla dini hizmetleri yerine getirmeye ve her gerektiği zaman kendi dinindeki hürriyeti kısıtlanmış kişileri özel olarak ziyaret etmeye yetkili olmalıdır.

3. Hürriyeti kısıtlanmış hiç bir kişinin bir dinin vasıflı tem-

silcisi ile ilişki kurma hakkı hiç bir zaman esirgenemez. Tersine, eğer hürriyeti kısıtlanmış bir kişi bir dinin bir temsilcinin ziyaretine karşı ise, bu davranışına tam saygı göstermek gereklidir.

Hürriyeti kısıtlanmış kişilere ait eşyaların muhafazası

43. 1. Tüzük hürriyeti kısıtlanmış kişinin para, değerli eşya, giysi ve öteki eşyalarını yanında bulundurması yetkisini vermiyorsa, bunlar, onun kuruma girişinde emin bir yere konmalıdır. Bu eşyaların bir listesi yapılmalı ve hürriyeti kısıtlanmış kişi bunu imzalamalıdır. Bu eşyaları iyi muhafaza etmek için tedbirler alınmalıdır. Giysiler sağlık nedeni ile tahrip edilmiş ise, bu olay teyid edilmelidir.

2. Muntazam olarak ayrılıp kaldırılan para, dışarıya gönderebildiği eşyalar veya sağlık nedeni ile tahrip edilen giysiler dışında kalan bu eşyalar ve paralar salıverildiğinde kendisine verilmelidir. Hürriyeti kısıtlanmış kişi eşyaların ve paraların kendisine geriverildiği konusunda makbuz vermelidir.

3. Hürriyeti kısıtlanmış kişiye dışardan gönderilmiş kıymetli evrak veya eşyalar aynı kurallara tâbidirler.

4. Hürriyeti kısıtlanmış kişi girişinde yanında ilâç veya uyuşturucu madde bulunduruyorsa, bunları kullanabilip kullanamayacağını doktor saptayacaktır.

Ölümlerin, hastalıkların, nakillerin, v.b. bildirilmesi

44. 1. Ölüm veya ağır hastalık, ağır kaza veya hürriyeti kısıtlanmış kişinin akıl hastalarının bulunduğu bir kuruma yatırılması durumlarında, müdür o kişi evli ise eşine veya en yakın akrabasına ve her halde o kişinin haber verilmesini istediği herhangi bir başka kişiye bunu hemen haber vermelidir.

2. Yakın bir akrabasının ölümü veya ağır hastalığı hürriyeti kısıtlanmış kişiye hemen bildirilmelidir. Bu durumlarda ve koşullar elverdiğinde, hürriyeti kısıtlanmış kişinin, gerek mevcutlu olarak gerekse serbestçe bu akrabasının yanına gitme yetkisi olmalıdır.

3. Hürriyeti kısıtlanmış her kişi bu kısıtlamayı veya başka bir kuruma naklini hemen ailesine bildirebilmelidir.

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin yer değiştirmesi

45. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler, bir kuruma yollandıklarında veya oradan alındıklarında, mümkün olduğu kadar az halkın gözü önünde tutulmalı ve onları hakaretlerden, halkın merakından ve her türlü reklâmdan korumak için gerekli tedbirler alınmalıdır.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin kötü hava ve ışık koşulları içinde yahut onların bedeni bir ızdırap çekmesini gerektiren bir araç içinde yer değiştirmeleri yasaklanmalıdır.

3. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin taşınması kendi koyduğu kurallara uygun olarak idare hesabına yapılmalıdır.

Cezaevi personeli

46. 1. Cezaevi idaresi her dereceden personelini dikkatle seçmelidir; çünkü, cezaevi kurumlarının iyi bir şekilde idare edilmesi onların doğruluğuna, insanlığına, kişisel elverişliliğine ve meslek bakımından yeteneğine bağlıdır.

2. Cezaevi idaresi personelinde ve kamu fikrinde bu ödevin çok önemli bir toplumsal hizmet olduğu inancısını uyandırmaya ve muhafaza etmeye devamlı olarak uğraşmalıdır; bu amaca varmak için, halkı aydınlatmaya yarayan bütün araçlardan faydalanılmalıdır.

3. Yukarıda belirtilmiş amaçların gerçekleşebilmesi için personel meslekten cezaevi memuru sıfatı ile bütün zamanını bu işe ayırmalı, Devlet memuru statüsüne sahip olmalı ve sonuç olarak onlara sadece iyi hallerine, etkili çalışmalarına ve bedensel elverişliliklerine bağlı olan bir iş güvenliği sağlanmalıdır. Yetenekli erkekleri ve kadınları hizmete alabilmek ve hizmette tutabilmek için ücret yeterli olmalıdır; mesleğin avantajları ve hizmet koşulları işin eziyetli niteliği gözönünde tutularak saptanmalıdır.

47. 1. Personel yeterli bir zekâ düzeyinde olmalıdır.

2. İşe alındığından itibaren genel ve özel yetiştirme kursunu izlemeli ve nazari ve ameli nitelikteki denemelerde başarılı olmalıdır.

3. Meslek hayatı boyunca personel, idare tarafından zaman zaman örgütlenecek olgunlaşma kurslarını izleyerek bilgilerini ve

meslek bakımından yeteneğini muhafaza etmeli ve daha iyileştirmelidir.

48. Bütün personel her türlü koşulda o şekilde davranmalı ve ödevlerini yerine getirmelidir ki bu örnek hürriyeti kısıtlanmış kişiler üzerinde iyi bir etki yaratmalı ve onlara saygı doğurmalıdır.

49. 1. Personele, psikyatrlar, psikologlar, sosyal çalışıcılar, öğretmenler, teknik öğreticiler gibi yeter sayıda uzmanlar mümkün olduğu ölçüde fazla katılmalıdır.

2. Sosyal çalışıcıların, öğretmenlerin ve teknik öğreticilerin hizmetleri devamlı bir şekilde sağlanmalı, fakat zamanını kısmen bu işe ayıran yardımcılardan veya gönüllülerden vazgeçmemelidir.

50. 1. Bir kurumun müdürü, karakteri, idarî yetenekleri, elverişli bir yetiştirme ve bu alandaki tecrübesi ile bu ödev için yeterince nitelikli olmalıdır.

2. Müdür bu resmî görevine bütün zamanını ayırmalıdır; bu görev talî olamaz.

3. Müdür kurumda veyahut onun yakınında oturmalıdır.

4. İki veya daha fazla kurum bir tek müdürün yetkisi altında olduğunda, müdür bunlardan her birini devamlı aralıklarla ziyaret etmelidir. Bu kurumlardan herbirinin başında sorumlu bir memur bulunmalıdır.

51. Özellikle hürriyeti kısıtlanmış kişilere uygulanan rejim bakımından hizmetler arasında iyi bir işbirliği sağlamak için idare kurumundaki değişik kategorilerdeki personel grupları arasında memnuluk verici, ilişkileri kuvvetlendirecek örgütlenme şekillerini teşvik etmelidir.

52. 1. Kurum Müdürü, yardımcısı ve personelin çoğunluğu hürriyeti kısıtlanmış kişilerin çoğunun dilini veyahut bunların çoğu tarafından anlaşılan bir dili konuşmalıdırlar.

2. Her gerektiği ve mümkün olduğu zaman bir tercümanın yardımından faydalanılmalıdır.

53. 1. Bütün zamanlarını bu ödevi ayırmış bir veya birden fazla doktorun hizmetini gerektiren oldukça büyük kurumlarda, bu doktorlardan hiç olmazsa biri kurumun yakınında oturmalıdır.

2. Öteki kurumlarda doktor her gün viziteye çıkmalı ve ivedi durumlarda zaman kaybetmeden müdahalede bulunabilmek için yeterince yakında oturmalıdır.

54. Öteki cinsiyetteki hürriyeti kısıtlanmış kişilerin bulunduğu kurumlarda veya kısımlarda görev yapan erkek veya kadın personelin ayrılmasında ve denetiminde özel bir dikkat gösterilmesi yerindedir.

55. 1. Kurum memurları hürriyeti kısıtlanmış kişilere karşı ancak meşrû müdafaa, kaçmaya kalkışma veya kanun veya yönetmeliklere dayanan bir emre kuvvetle veya bedeni ataletle karşı koyma durumlarında zor kullanabilirler. Zora başvuran memurlar bunun kullanılmasını gerekli en az ile sınırlamalı ve olayı hemen kurum müdürüne rapor etmelidir.

2. Cezaevi personeli azılı kişilerle başedebilmek için özel bir beden antrenmanı yapmalıdırlar.

3. Özel koşullar dışında, hürriyeti kısıtlanmış kişilerle doğrudan doğruya ilişkiyi gerektiren bir hizmet yapan memurlar silâhli olmamalıdır. Ayrıca, kullanmasını öğrenmek için talim yapmadıkça personelden birine hiç bir zaman bir silâh teslim edilmemelidir.

Teftiş ve denetim

56. 1. Cezaevi kurumlarının veya servislerinin düzenli teftişi, yetkili bir makam tarafından tayin edilmiş vasıflı ve tecrübeli müfettişler tarafından yapılmalıdır. Bunlar özellikle bu kurumların yürürlükteki kanunlara ve yönetmeliklere uygun olarak ve cezaevleri servislerinin amaçlarına varacak şekilde idare edilip edilmediklerini araştıracaklardır.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin bireysel haklarına saygılı olunması, özellikle cezaların çekilmesinin kanuniliği, bir adli makam veya hürriyeti kısıtlanmış kişileri ziyaretle kanunen vazifelenirilmiş ve cezaevi idaresine mensup olmayan herhangi bir başka makam tarafından millî mevzuata uygun olarak yapılan bir denetim ile sağlanmalıdır.

İKİNCİ KISIM

Özel kategorilere uygulanabilir kurallar

A. Hürriyeti kısıtlanmış hükümlü kişiler

Yönetici ilkeler

57. Bundan sonraki ilkeler, bu metnin Başlangıç Gözlemleri kısmındaki 1. maddesinde yapılmış bildiriye uygun olarak, infaz sistemlerinin idaresine hâkim olacak anlayışı ve bunların varmaları gereken hedeflerini tanımlamak amacını gütmektedirler.

58. Suçluyu dış dünyadan söküp almak sonucunu doğuran hapis ve öteki tedbirler onu hürriyetinden yoksun kıldıkları için bizzat bu olay dolayısıyla eziyet vericidirler. O halde, mazur gösterilmiş veya disiplinin muhafazası tedbiri olarak hücre cezası adı altında böyle bir durumda zaten var olan ızdıraplar daha da arttırılmamalıdır. Kurumdaki rejim, hürriyeti kısıtlanmış kişinin sorumluluk duygusunu ve kendi kişisel haysiyetine saygıyı zayıflatmaya eğilim cezaevi yaşantısı ile serbest yaşantı arasındaki farkları azaltmaya çalışmalıdır.

59. Cezaların ve hürriyeti kısıtlayıcı tedbirlerin amacı sonuçta toplumu suça karşı korumak olup bunlar bu yüzden haklı görülmektedir. Hürriyetten yoksunluk devresi, suçlunun serbest bırakılınca mümkün olduğu ölçüde, kanuna saygı göstererek yaşamağa ve ihtiyaçlarını gidermeğe sadece istekli değil, fakat aynı zamanda yetenekli olması için verilmiş bir fırsat olduğundadır ki ancak böyle bir amaca varılmış olacaktır.

60. 1. Bu amaçla, cezaevi rejimi, tedavi ve terbiye edici, ah-lâki, ruhî ve benzer başka bütün araçlara ve elinden gelebilen bütün yardım biçimlerine, bunları suçluların bireyselleştirilmiş iyileştirme gereklerine göre uygulamaya çalışarak, başvurmalıdır.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerle personel arasındaki ilişkiler çıkabilecek gerginlikleri önlemek için hürriyeti kısıtlanmış kişilerin iyileştirme programına katılmalarını sağlamak için kolaylaştırılmalıdır.

61. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin toplum hayatına yavaş yavaş geridönmelerini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması tavsiyeye şayandır. Özellikle, aynı veya bu işe uygun başka bir kurumda örgütlenmiş, salıverilmeye hazırlayıcı bir rejim veya etkili bir sosyal yardımı gerektirecek bir denetim altında deneme niteliğinde bir salıverme ile bu amaç elde edilebilecektir.

62. İyileştirme hürriyeti kısıtlanmış kişilerin toplum dışı tutulmasına değil, fakat tersine onların toplum içinde yer almaya devam etmeleri olayına üstünlük tanınmalıdır. Bu amaçla, hürriyeti kısıtlanmış kişilerin yeniden topluma katılması ödevinde kurum personeline yardım için mümkün olduğu ölçüde mahalli idarelerin işbirliğine başvurulmalıdır. Her kurum ile işbirliği yapan sosyal çalışanlar hürriyeti kısıtlanmış kişinin ailesi ile, ona faydalı olabilecek sosyal örgütlerle ilişkilerini devam ettirmek ve daha da iyileştirmek ödevi ile yükümlü olmalıdırlar. Kanun ile ve çekilecek ceza ile uyusabilirliği ölçüsünde, hürriyeti kısıtlanmış kişilerin medeni menfaatlerine ilişkin haklarını, sosyal sigorta haklarının yararlarını ve öteki sosyal kazançlarını kurtarmak için teşebbüsler yapılmalıdır.

63. Kurumun tıbbi servisleri hürriyeti kısıtlanmış bir kişinin toplumda yeniden yerini almasına engel olabilecek bütün beden ve akıl yetersizliklerini veya hastalıklarını teşhis etmeğe çalışacaklar ve tedavi edeceklerdir. Bu amaçla zaruri olan bütün tıbbi, cerrahî ve psikiyatrik tedavi uygulanmalıdır.

64. 1. Bu ilkelerin gerçekleşmesi iyileştirmenin bireyselleştirilmesini gerektirir; bu durumda hürriyeti kısıtlanmış kişilerin farklı kurumlarda veya bölümlerde bulunması ve buralarda herbirine uygun iyileştirme işlemi uygulanması istenmelidir.

2. Bu kurumlar veya bölümler değişik tipte olmalıdır. Zorunlulara göre güvenlik dereceleri öngörülmesi istenmelidir. Açık kurumlar, firarlara karşı sadece fizik güvenlik tedbirleri öngörmemeleri, fakat bu bakımdan hürriyeti kısıtlanmış kişilerin kendi disiplinlerine bırakılmış olmaları olayı dolayısıyla bile, dikkatle seçilmiş kişilerin toplumda yeniden yerlerini almalarında en uygun koşulları sağlamaktadırlar.

3. Kurumların veya bölümlerin tipinin, genişliğinin, örgütlenmesinin ve istiaabının, sağlanması istenen iyileştirmeye göre tayin edilmesi isteğe uygundur.

65. Toplumun ödevi hürriyeti kısıtlanmış bir kişinin salıverilmesi ile bitmez. Bu bakımdan, toplulukta tekrar yerini almasına yardım eden ve kendisi aleyhindeki peşin hükümleri azaltmaya yarayan etkili bir infaz sonrası yardımı hürriyeti kısıtlanmış kişiye sağlayacak hükümete ait veya özel örgütlerden faydalanmak gereklidir.

İyileştirme işlemi

66. Bir cezaya veya hürriyeti bağlayıcı bir tedbire mahkûm olmuş kişilerin iyileştirilmesi işleminin amacı, mahkûmiyet süresi elverdiği ölçüde, bunlarda, salıverilmelerinden sonra, kanuna saygılı olarak yaşamak ve ihtiyaçlarını elde etmek isteğini ve yeteneğini yaratmak olmalıdır.

67. 1. Bu amaçla, hürriyeti kısıtlanmış her kişinin bireysel ihtiyaçlarına göre, bunun mümkün olduğu ülkelerde dinî yardıma, öğretime, mesleğe yöneltmeye ve meslek eğitimine, bireysel içtimai yardım yöntemlerine, grup çalışmalarına, iş konusunda danışmaya, fizik geliştirmeye ve manevî nitelikte eğitime başvurmak gereklidir. Hükümlünün toplumsal ve suç geçmişini, beden ve zihin yeteneklerini ve elverişliliğini, mahkûmiyet süresini ve topluma yeniden katılma ihtimallerini gözönünde tutmak yerindedir.

2. Belli bir süre bir cezaya veya tedbire mahkûm olmuş her hürriyeti kısıtlanmış kişi için, kurum müdürü, onun kuruma kabulünden mümkün olduğu kadar hemen sonra, bundan önceki bendde belirtilmiş değişik görünüşleri hakkında tam raporlar elde etmelidir. Bu raporlar içinde daima bir doktorunki ve eğer mümkünse bir psikiyatricki bulunmalıdır.

3. Bu raporlar ve öteki faydalı bilgiler bireysel bir dosyada toplanmalıdır. Bu dosyada günü gününe bilgiler bulunmalı ve bunlar öyle bir şekilde tutulmalıdır ki, her ihtiyaç kendisini hissettirdiğinde sorumlu personel tarafından bunlardan faydalanılabilmelidir.

4. İyileştirme programları personelin farklı kategorileri arasında danışma yapılarak hazırlanmalıdır. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler bireysel iyileştirme programlarının hazırlanmasına aktif olarak katılmalıdırlar. Bu programların zaman zaman yeniden gözden geçirilmesi öngörülmelidir.

Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin gruplandırılması ve iyileştirmenin bireyselleştirilmesi

68. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin gruplandırılmasının amaçları şunlar olmalıdır :

(a) Geçmişteki durumları veya kişilikleri nedeni ile birlikte buldukları kişiler üzerinde kötü bir etki yapabilecek kişileri ötekilerden uzak bulundurmak;

(b) Kişileri, güvenlik ve topluma yeniden uyma gereklerini gözönünde tutarak, onların iyileştirilmelerini kolaylaştıracak biçimde uygun yerlere ayırıp koymak.

69. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin farklı tiplerine iyileştirme işlemi uygulanması için, mümkün olduğu ölçüde, ayrı kurumlar veya bir kurumda değişik bölümler bulunmalıdır.

70. Belli bir süredeki bir cezaya veya tedbire mahkûm her hürriyeti kısıtlanmış kişi kuruma kabul edilir edilmez ve kişiliği incelenir incelenmez bireysel ihtiyaçları, yetenekleri ve ruh durumu üzerinde elde edilen verilerin ışığında, onun için bir iyileştirme programı hazırlanmalıdır.

71. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişilere, özellikle sorumluluk duygularını geliştirecek ve kendi iyileştirilmelerine ilgi duymalarını sağlayacak kurum işlerine katılmaları yolu ile değişik olanaklar sunulmalıdır.

2. İyileştirilmelerine ilişkin konularda, hürriyeti kısıtlanmış kişilerin işbirliğinin ve buna katılmalarının yöntemlerini tevik etmek için çabalar harcanmalıdır. Bu amaçla, 28. maddede öngörülmüş sınırlar içinde, kurumdaki bazı çalışma kısımlarında sorumluluklar yüklenmeleri için onlara cesaret verilmelidir.

Çalışma

72. 1. Cezaevindeki çalışma eziyet verici nitelikte olmamalıdır. Hürriyeti kısıtlanmış kişilere özellikle tehlikeli ve sağlığa aykırı işler verilemez.

2. Mahkûm olmuş hürriyeti kısıtlanmış kişiler, doktor tarafından saptanacak beden ve akıl durumu ve her düzeydeki öğrenim ih-

tiyaçları gözönünde tutularak, çalışma zorunluluğuna bağlanabilirler.

3. Hürriyeti kısıtlanmış kişilere bir çalışma gününün normal süresi içinde onları meşgul etmeye yeterli üretici bir çalışma sağlanmalıdır.

4. Bu çalışma, mümkün olduğu ölçüde, salıverildikten sonra hayatlarını normal olarak kazanma yeteneğini muhafaza edici veya arttırıcı nitelikte olmalıdır.

5. Bundan bizzat kazanç sağlamak durumunda olanlara ve özellikle gençlere faydalı bir meslek eğitimi verilmelidir.

6. Rasyonel bir meslek ayıklanması ve idarenin gerekleri ve cezaevi disiplini ile bağdaşabilir sınırlar içinde, hürriyeti kısıtlanmış kişiler yapmak istedikleri çalışma çeşidini seçebilmelidirler.

73. 1. Cezaevindeki çalışmanın örgütlenmesi ve yöntemleri, hürriyeti kısıtlanmış kişileri serbest çalışmanın normal koşullarına hazırlamak amacı ile, kurum dışındaki benzer bir çalışmaya hâkim örgütlenmelere ve yöntemlere mümkün olduğu kadar yaklaşabilmelidir.

2. Buna karşılık, hürriyeti kısıtlanmış kişilerin menfaati ve onların bir meslek öğrenmesi cezaevindeki çalışma sonucu bir kazanç sağlanması isteğine üstün tutulmalıdır.

74. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin çalışması bizzat idare tarafından kendi atelyelerinde ve işletmelerinde yahut, gerektiğinde, özel işverenlerin katılması ile sağlanmalıdır.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler özel işverenlerin emrine verildiğinde, bunlar daima cezaevi idaresinin denetimi altında bulundurulmalıdır. Bu çalışmanın kendilerine sağlandığı işverenler bu çalışma için, hürriyeti kısıtlanmış kişilerin randımanını gözönünde tutmakla birlikte, normal olarak istenebilen bir ücret vermelidirler.

75. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler bakımından çalışma güvenliği ve sağlığı serbest işçilerin faydalandığına benzer koşullarda örgütlenmelidir.

2. İş kazaları ve meslek hastalıkları için hürriyeti kısıtlanmış

kişilere verilecek tazminat hükümleri serbest işçilere kanunen sağladıklarına eşit koşullarda düzenlenmelidir.

76. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin günde ve haftada en fazla çalışma saatlerinin sayısı serbest işçilerin çalıştırılmasında izlenen düzenlemeye veya yersel âdetlere göre saptanmalıdır.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişiler haftada en az bir gün istirahat-ten ve iyileşme ve topluma yeniden uyma için öngörölmüş öğrenim ve öteki çabalar için yeteri kadar zamandan faydalanmalıdırlar.

77. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin çalışmasına karşılık kendilerine adil bir ücret verilmelidir.

2. Yönetmelik hürriyeti kısıtlanmış kişilerin ücretlerinin hiç olmazsa bir kısmını kişisel ihtiyaçları ile ilişkili yasak olmayan eşyalar satın alarak ve öteki bir kısmını ailelerine veya yasak olmayan amaçlara ayırarak kullanmalarına izin vermelidir.

3. Yönetmelik aynı şekilde ücretin bir kısmının idare tarafından muhafaza edilmesini öngörmelidir. Bu kısım, hürriyeti kısıtlanmış kişinin salıverilmesinde kendisine verilmelidir.

Oğrenim ve dinlenme

78. 1. Bundan faydalanabilecek hürriyeti kısıtlanmış bütün kişilerin öğrenimini, bunun içinde muhtemelen dinsel öğrenim de olabilir, geliştirmek için hükümler kabul edilmelidir. Okuma yazma bilmeyenlerin ve gençlerin öğrenimi idarenin özellikle dikkatini çekmelidir.

2. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin öğrenimi, bunların öğrenimlerini zorlukla karşılaşmadan salıverilmelerinden sonra sürdürebilmeleri için, imkân ölçüsünde, genel öğrenim sistemi ile uyum içinde olmalıdır.

79. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin beden ve akıl sağlığı için, her kurumda dinlendirici ve kültürü arttırıcı çabalar düzenlenmelidir.

80. Mahkûmiyetin başlangıcından itibaren, hürriyeti kısıtlanmış kişinin geleceği gözönünde tutulmalıdır. O akrabaları ile, ailesinin menfaatlarını olduğu kadar bizzat kendisinin topluma yeniden

uymasını sağlayacak cezaevi dışındaki kişiler ve örgütlerle ilişkilerini muhafazaya veya kurmaya teşvik edilmelidir.

81. 1. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin salıverildiklerinde özellikle çalışmalarını ile ilgili olarak, toplumda bir yer bulmalarına yardımcı olmak için etkili devlet daireleri ve örgütler kurulmalıdır.

2. Onlara gerekli belgeler ve hüviyet varakaları, oturacak bir yer ve iş, düzgün ve iklime ve mevsime uygun giysiler gibi gideceği yere ulaşması ve hemen salıverilmesini izleyen dönemde geçimini sağlaması için gerekli araçlar da verilmelidir.

3. Birinci bendde sözü geçen dairelerin ve örgütlerin, kuruma girebilme ve hürriyeti kısıtlanmış kişiler ile görüşebilme hakkı olmalıdır. Mahkûmiyetin başlangıcından itibaren hürriyeti kısıtlanmış bir kişinin toplumda yeniden yerini alması konusundaki tasarılar üzerinde bunların tavsiyelerine başvurulmalıdır.

4. Hürriyeti kısıtlanmış kişilerin topluma yeniden uydurulması işine katılan daireler ve örgütler arasında iyi bir işbirliğini gerçekleştirmek yerinde olur.

B. Hürriyeti kısıtlanmış akıl hastası ve zihnen anormal kişiler

82. 1. Akıl hastaları cezaevlerinde bulundurulamaz ve bunları mümkün olduğu kadar çabuk akıl hastalarına özgü kurumlara nakletmek için tedbirler alınmalıdır.

2. Öteki ağır zihin hastalıkları veya bozukluklarına uğrayan hürriyeti kısıtlanmış kişilerin gözlemi ve tedavisi için tıbbî bir müdürlüğün idaresi altına konmuş uzmanlaşmış kuruluşlar veya bölümler örgütlenmelidir.

3. Cezaevi kurumlarının tıbbî veya psikiyatrik servisi psikiyatrik tedaviye muhtaç bütün hürriyeti kısıtlanmış kişilerin bu tedavisini sağlamalıdır.

83. Gerekiyorsa, salıverilmeden sonra psikiyatrik tedavinin devam etmesi ve psikiyatrik nitelikte bir infaz sonrası sosyal yardımın sağlanması için, yetkili organlarla anlaşarak, hükümler kabul olunmalıdır.

C. Yakalanmış veya tutuklanmış kişiler

84. 1. Ceza kanununa göre suç olan herhangi bir fiil için yakalanmış veya tutuklanmış ve gerek kolluk yanındaki yerlerde, gerekse tutuk evlerinde bulundurulmuş, fakat haklarında henüz karar verilmemiş herkes, aşağıdaki durumlarda «sanık» olarak nitelendirilir.

2. Bireysel hürriyeti korumağa ilişkin yahut sanıklar hakkında izlenecek usulü belirten kanun hükümlerine zarar vermeksizin, kusurlulukları saptanana kadar bir suçsuzluk karinesinden faydalanan bu sonuncular ancak ceza muhakemesi kanununun ve güvenliğin gerektirdiği sınırlamalara bağlı bir muameleden faydalanmalıdırlar.

85. 1. Hiç bir sanık isteğine aykırı olarak hükümlülerle bir arada bulundurulamaz.

2. Genç sanıklar kendilerini bütün kötü etkilere karşı koruyan koşullarda bulundurulmalı ve yaşlarının özel ihtiyaçlarını gözönünde tutan bir rejimden faydalanmalıdırlar.

86. İklima göre farklı mahalli kullanım kaydı ihtirazisile, sanıklara bireysel odalardan faydalanmak olanağı verilmelidir.

87. İdare, sağlık makamlarının bu konuda belirttiği kurallara uygun olarak, sanığa belli saatlerde iyi bir şekilde hazırlanmış ve sunulmuş bir yemek vermelidir; bu yemek nicelik ve nitelik bakımından modern perhiz bilgisi ve sağlık kurallarına uymalı ve sanığın yaşını, sağlık durumunu, çalışmasının niteliğini ve, mümkün olduğu kadar, bazı felsefî ve dinî inanışlarının gereklerini gözönünde tutmalıdır.

88. 1. Eğer temiz ve muntazam ise, sanığa kendi giysilerini giymek olanağı verilmelidir.

2. Sanık bu olanağı kullanmak istemediğinde, ona uygun bir giyim sağlanmalıdır.

3. Uygun giysileri bulunmazsa, adli makamların önüne çıkarıldığında veya yönetmelik gereğince izinli çıktığında kullanmak üzere sanığın emrine iyi durumda bir takım giysi verilir.

89. Sanığa daima çalışma olanağı verilir, fakat çalışmaya zorlanamaz. Çalıştığında, kendisine ücret verilmelidir.

90. Her sanık, masrafı kendine veya üçüncü kişilere ait olarak, kendisine kitaplar, gazeteler, yazmak için gerekli materyel gibi, adaletin yerine getirilmesi faydası ile ve kurumun güvenliği ve düzeni ile bağdaşabilen sınırlar içinde başka meşgûliyet araçları sağlayabilmelidir.

91. İsteği makûl bir temele dayanıyorsa ve ödemede bulunma olanağı varsa, sanığa kişisel doktorunu veya dişçisini çağırarak ve onların tedavisinden faydalanmak olanağı verilmelidir.

92. Bir sanık ailesini hürriyetinin kısıtlandığından hemen haberdar edebilmeli ve ailesi, arkadaşları ve ilişki kurmasında meşrû bir menfaati olan kişilerle görüşebilmek için bütün makûl kolaylıklardan faydalanabilmeli ve, insanî görüş noktasından tamamen tatmin edici koşullarda, bu kişilerin ziyaretlerini kabul edebilmelidir; bu ziyaretler sadece adaletin yerine getirilebilmesi, kurumdaki güvenlik ve düzen bakımlarından zorunlu olan sınırlamalara ve gözetime bağlanabilmelidir.

93. Bir sanık, hürriyetin kısıtlanmasından itibaren, avukatını seçebilmeli veya böyle bir yardım öngörüldüğünde, resen kendisine bir avukat tayin edilmesini isteyebilmeli ve savunması bakımından avukatının ziyaretlerini kabul edebilmelidir. Ona gizli bilgiler hazırlayabilmeli ve verebilmeli ve ondan bu çeşit bilgiler alabilmelidir. İsteği üzerine, bu amaçla kendisine her kolaylık sağlanmalıdır. Özellikle idare ve müdafii ile esash ilişkilerinde parasız olarak yardımdan faydalanabilmelidir. Sanık ile avukatı arasındaki görüşmeler kolluğun veya kurumun bir memurunun gözü önünde olabilir, fakat bu memur onları doğrudan doğruya veya dolayısıyla dinleyemez.

D. Borç için ve medenî hapse hükümlüler

94. Kanunlarında borç için hapis veya cezai olmayan bir muhakeme sonunda adli kararlar verilmiş başka hapis biçimleri öngörülmüş Devletlerde, hürriyeti kısıtlanmış bu kişiler ancak güvenliği sağlamak ve düzeni korumak için gerekli sınırlamalara ve işlemlere tâbi tutulabilirler. Bunlara sanıklara yapılanlardan daha ağır işlem yapılmaz; yalnız, gerektiğinde bunlara çalışma zorunluluğu konulabilir.